

DE GESCHIEDENIS VAN DE NMV

(schriftelijke weergave van een toespraak tijdens de jubileumbijeenkomst in 1999)

J.G.B. Nieuwenhuis

History of the Dutch Malacological Society

In 1999 the 'Nederlandse Malacologische Vereniging (Dutch Malacological Society) existed 65 years. This article follows a lecture on the subject by the author, held in 1999 during the jubilee-meeting in Leiden at the museum of Natural History (Naturalis). The author contemplates on the history, early days, people, chairmen, boardmembers and activities of the society.

Dames en heren,

Dit jaar bestaat onze vereniging 65 jaar en het bestuur heeft mij gevraagd om als archivaris van de vereniging iets te vertellen over de geschiedenis van de NMV. Gezien de korte tijd die mij ter beschikking staat, kan ik deze historie slechts op hoofdpunten behandelen.

Het plan tot oprichting van een vereniging van schelpenliefhebbers dateert van juli 1933, toen A. Vlietstra, ambtenaar bij de P.T.T., met vacantie op Texel, het denkbeeld besprak met H.J.A. Kraai, hoofd ener school aldaar. Terug in zijn woonplaats zocht Vlietstra contact met de schelpenverzamelaars Geerts en Pouderoyen. Na een oriënterende bespreking in het Zoölogisch Laboratorium te Leiden, spande dit driemanschap zich in om anderen warm te maken voor dit plan. Op 26 mei 1934 kwam een aantal door Pouderoyen uitgenodigde belangstellenden te Oegstgeest bijeen en zij besloten om per 1 juli van dat jaar een vereniging op te richten.

De conservatoren van de musea te Leiden en Amsterdam voelden aanvankelijk niet veel voor dit plan, omdat zij vreesden overspoeld te worden met verzoeken om hulp bij determinatie, zodat zij niet meer aan hun eigen werk toe zouden komen. Uitvoerig werd er gediscussieerd of het een conchyliologische of een malacologische vereniging zou worden. Men besloot uiteindelijk tot het laatste. Er werd een voorlopig bestuur benoemd met als voorzitter de herbariumspecialist dr. J.T. Henrard. Dit was niet naar de zin van Pouderoyen, die vond dat de eerste initiatieven waren uitgegaan van Geerts, Vlietstra en hemzelf. En zo schreef hij in een brief: 'Daarna heeft Henrard alles aan zich getrokken tot meerdere glorie van hemzelf'. Het is niet meer precies na te gaan, maar men krijgt de indruk, dat het initiatief tot oprichting is uitgegaan van amateurs en dat daarna de vakbiologen het heft in handen hebben genomen.

Er werd een circulaire verzonden naar alle bekende vakbiologen en verzamelaars met de doelstellingen van de vereniging en de namen van het voorlopig bestuur alsmede een oproep voor de bijeenkomst op 1 juli. Op genoemde datum gaven 33 personen zich direct op als lid, zodat de Nederlandse Malacologische Vereniging nu een feit was. Het voorlopig bestuur werd omgezet in een definitief, waarvan de samenstelling was als volgt:

- dr. J.T. Henrard, voorzitter
- L.P. Pouderoyen, vice-voorzitter
- dr. F.P. Koumans, secretaris
- drs. C.O. van Regteren Altena, penningmeester
- A. Vlietstra en S.J. Geerts, leden

De contributie bedroeg f1.00 per jaar. Wel is het merkwaardig, dat de vereniging van start ging zonder statuten, reglementen en een rooster van aftreding. In oktober 1934 verscheen het eerste Correspondentieblad, in folio-formaat, dat in drieën gevouwen aan de leden werd toegezonden. De secretaris was tevens redacteur van dit blad.

In het weekend van 20 en 21 juli 1935 vond de eerste jaarvergadering plaats, die men congres noemde. Het was op deze vergadering dat de heren Blöte en Brandhorst de vraag stelden of het niet mogelijk zou zijn een tijdschrift uit te geven. Het bestuur zou dit overwegen en kwam in oktober met plannen. Op 1 januari 1936 verscheen het eerste nummer van het nieuwe tijdschrift, genaamd Basteria, naar de 18de-eeuwse medicus en malacoloog dr. Job Baster, die *Hydrobia stagnalis* voor het eerst beschreven had. Dit eerste nummer bevatte ook een korte levensschets van Baster. Het abonnement kostte f2.00 per jaar en een jaargang zou uit vier nummers bestaan.

Nu bestond er vóór de oprichting van de vereniging al een soort voorloper, genaamd het Comité ter bestudering van de Molluskenfauna van Nederland, dat in 1915 was opgericht en uit maximaal 10 personen bestond, die zich bezig hielden met het catalogiseren van schelpen op soorten en vindplaatsen. Om tot een nauwere samenwerking met dit comité te komen, besloot men mej. W.S.S. van Benthem Jutting tot zevende bestuurslid te benoemen.

In 1940 werd het 100ste lid ingeschreven. Om lid van de NMV te mogen worden moest men tenminste 18 jaar oud zijn en worden voorgedragen door twee leden, want men kende nog ballottage. Ik heb dit aan den lijve ondervonden, want toen ik 16 jaar was, vroeg mijn vader aan Pouderoyen of ik lid van de NMV kon worden. Waarop Pouderoyen met een zuinig lachje antwoordde: 'Laat hij nog maar eens een paar jaartjes wachten!'. En zo werd ik dus in 1942 als lid aangenomen op voordracht van de Rotterdamse leden N.P.W. Balke en L.P. Pouderoyen. Toen ik mij naar mijn eerste jaarvergadering begaf, werd ik opgevangen door Pouderoyen, die mij nadrukkelijk waarschuwde om toch vooral geen zeldzame schelp aan de voorzitter te laten zien, want dan was je hem gegarandeerd kwijt! Vervolgens stelde hij mij aan het gehele bestuur voor. Kom daar tegenwoordig eens om! Men vroeg mij waar mijn belangstelling naar uitging en ik zei: 'Zeeschelpen'. Men keek mij enigszins meewarig aan en antwoordde: 'Zeeschelpen verzamelen is iets voor beginners, als je in deze vereniging iets wil bereiken, moet je landslakken

verzamelen.' En ik kan mij de indruk niet ontzeggen, dat er op dit punt niet veel veranderd is. Kijk maar naar het logo van de NMV.

Op de ledenvergadering van 5 juli 1941 had men het bestuur verzocht om een bindend reglement, maar door de oorlogsjaren werd dit pas na 1945 uitgevoerd. Aangezien dit reglement nogal wat lacunes vertoonde, ontwierp de juridisch adviseur van de vereniging, mr. D. Aten, nieuwe statuten en een huishoudelijk reglement, die in de vergadering van 28 februari 1948 werden goedgekeurd. Dat hield tevens in dat er een nieuw bestuur moest worden benoemd en dit geschiedde op de vergadering van 29 mei in dat jaar te Haarlem. Met slechts één stem verschil werd Henrard als voorzitter weggestemd. Toen het tot hem doordrong wat er gebeurd was, verliet hij woedend de zaal en we hebben hem nooit meer teruggezien. Zijn opvolger werd dr. C.O. van Regteren Altena, een beminlijk mens en totaal anders dan zijn paternalistische voorganger. Onder zijn leiding ging de vereniging een nieuwe bloeitijd tegemoet. Er kwamen contact- en werkgroepen, die onder het vorige bestuur verboden waren omdat men vreesde voor te veel verzelfstandiging, wat ten nadele van de vereniging tot ledenverlies zou leiden. In 1947 ontstond de Haagse Contactgroep, die echter geen lang leven beschoren was. In 1948 werd de Werkgroep Rotterdam opgericht, die heden ten dage nog bestaat zoals u in het laatste Cb (Nieuwenhuis, 1999) heeft kunnen lezen. In de loop der jaren volgden nog vele andere groepen.

In 1948 hadden enkele biologen in het bestuur geen al te hoge dunk van het bevattingsvermogen van niet-academici. Zo vond ik in het verenigingsarchief een briefwisseling tussen twee bestuursleden, waarin de volgende passage voorkomt: 'Minstens 80% van onze leden zijn leken, die van wetenschap geen zier benul hebben, zoiets als een salamander van kippenfokken. Deze hebben Basteria vrijwel allen genomen omdat het er nu eenmaal bijhoorde en het niet al te duur was, maar van de inhoud worden ze niet veel wijzer. Ik durf slechts te veronderstellen dat de meesten niet eens een vreemde taal kunnen lezen. Het is dan ook een tijdschrift voor ons vakmensen en uitsluitend voor ons plezier.' En hoe denkt men er tegenwoordig over?

In 1952 deed J.G.J. Kuiper een onderzoek naar de particuliere schelpenverzamelingen in Nederland, waarvan de resultaten in het Cb werden gepubliceerd (Kuiper, 1952). Het jaar daarna werd een lidmaatschap voor het leven ingevoerd, dat echter in 1973 werd afgeschaft omdat het voor de vereniging te nadelig was vanwege de inflatie. In 1954 werd het Molluskencomité als werkgroep binnen de NMV opgenomen nadat een eerdere poging in 1948 was mislukt. In hetzelfde jaar startte men in Basteria met de Fossielenatlas, die door mevr. W.S.S. van der Feen-Van Benthem Jutting als het grootste succes in de geschiedenis van het tijdschrift werd genoemd. De serie, die in afleveringen verscheen, stond

onder redactie van A. Bloklander, dr. C.O. van Regteren Altena en L.P. Pouderoyen, waarbij de laatste als tekenaar optrad. Pouderoyen ontzag zich hierbij niet om van twee beschadigde exemplaren één gaaf exemplaar te maken. Al vrij gauw verdween Bloklander als redacteur, waarna A.W. Janssen zijn plaats innam. Pouderoyen werd later vervangen door L. van der Slik, die bijzonder fraaie potloodtekeningen maakte. Toen Van der Slik wegens achteruitgang van zijn gezichtsvermogen moest afhaken, werd hij opgevolgd door G.A. Peeters, die niet voor hem onderdeed. De laatste aflevering verscheen in 1984 ter gelegenheid van het 50-jarig bestaan.

In 1957 werd het redacteurschap van het Cb gescheiden van het secretariaat. Er zijn vele redacteurs geweest. Bijzonder veel lof oogste L.J.M. Butot, die gedurende 14 jaar alleen het Cb redigeerde, te weten 67 nummers. Ook het latere duo mevr. prof. dr. M.I. Gerhardt en ir. A. Verduin hebben het Cb gemoderniseerd en tot bloei gebracht. Sinds 1984 verschijnt het in kwarto-formaat.

In 1958 werd het 200ste lid genoteerd en in 1974 het 400ste. Tot aan de oorlog werd er voornamelijk in Nederland verzameld, maar ons land is arm aan soorten en dus zwermde de leden na de oorlog over heel Europa uit om mollusken te verzamelen, wat tot vermeerdering van de kennis der malacologie leidde. Ook kwam er meer samenwerking met buitenlandse verenigingen door deelname aan de Tagungen van de Deutsche Malakozoologische Gesellschaft en aan de bijeenkomsten van de Belgische Vereniging voor Conchyliologie.

In 1959 werd het 25-jarig bestaan gevierd met een 4-daags congres, waaraan ook buitenlanders deelnamen. Tijdens dit congres kwam de gedachte op om een Europese vereniging in het leven te roepen. In een daartoe belegde speciale vergadering in het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie te Leiden werd een commissie van vijf personen benoemd onder voorzitterschap van dr. C.O. van Regteren Altena om deze unie voor te bereiden. Drie jaar later werd te Londen de Unitas Malacologica Europaea opgericht, die om de drie jaar een congres houdt.

De vereniging werd in deze jaren voornamelijk geleid door de twee coryfeeën binnen de NMV, te weten mevr. dr. W.S.S. van der Feen-Van Benthem Jutting en dr. C.O. van Regteren Altena, die beiden ook redacteur van Basteria waren. Mevrouw Van der Feen was tevens bibliothecaresse. In 1967 trad Van Regteren Altena om gezondheidsredenen af als voorzitter. Hij werd opgevolgd door dr. M.R. Honer en toen brak er een tijd van woelingen aan. De voorzitter liet zich na zijn benoeming niet meer zien en de penningmeester voerde op de vergaderingen het hoogste woord en hield zich niet meer bezig met het innen van contributies en het betalen van rekeningen. Er ontstonden communicatie-problemen met de leden en het eind van het liedje was, dat er in 1970 een motie van wantrouwen tegen het bestuur werd ingediend, waarna het gehele bestuur aftrad. De

vice-voorzitter trok zich dat persoonlijk aan en bedankte schriftelijk als lid met onder anderen de volgende bewoordingen: 'De terroriserende minderheid heeft het tegenwoordig voor het zeggen. Ik wens niet door de nozem- en provogeziende 'modernisten' met minachting behandeld en opzij geschoven te worden. Door de huidige gang van zaken ben ik ten diepste beledigd.' En hiermede verdween hij uit ons beeld. De impasse werd doorbroken door een interim-bestuur bestaande uit het driemanschap dr. A.C. van Bruggen als voorzitter, drs. E. Gittenberger als secretaris en A.W. Lacourt als penningmeester. Zij moesten orde op zaken stellen en een nieuw bestuur voorbereiden. Het is de grote verdienste van Lacourt geweest, dat hij de financiële administratie op voortreffelijke wijze heeft gesaneerd, nadat deze in een zodanige deplorabele staat was geraakt, dat de vereniging aan de rand van een bankroet stond. Zijn devies was: een penningmeester moet innen!

In 1972 trad een nieuw bestuur aan onder leiding van prof. dr. J. Joosse, hoofd van het Zoölogisch Laboratorium van de Vrije Universiteit van Amsterdam. Onder zijn voorzitterschap bereikte de NMV een nieuwe grote bloei; er kwamen anatomische dagen, determineerdagen en er verschenen Informatiebladen. Het Molluskencomit   werd geactiveerd en er kwamen illustraties in het Cb, dat sinds 1971 in A4-formaat verscheen. In 1973 werden er statuten ontworpen voor een Stichting Nederlandse Malacologische Bibliotheek. De daadwerkelijke oprichting werd echter het jaar daarop door de ledenvergadering verworpen.

In 1974 werd het 40-jarig jubileum gevierd in de Vrije Universiteit van Amsterdam, waaraan 150 personen deelnamen. Een ongekend hoog aantal, waaraan de grote verloting van schelpen en ander materiaal wel zal hebben meegewerkt. In hetzelfde jaar verscheen een herdruk van de Fossielenatlas en werd een enquête onder de leden gehouden. Ook werd deelgenomen aan de European Invertebrate Survey, in de wandeling het EIS genoemd. Er kwam voor het eerst een inlichtingenfolder met tekeningen van dr. S. van der Spoel. In 1977 hield de Unitas haar zesde congres te Amsterdam, waar Joosse met de Vrije Universiteit een groot aandeel in had. In hetzelfde jaar werd de bladspiegel van Basteria groter. In 1979 ging het Conidae-project van start, een alfabetische revisie van de Conidae door dr. H.E. Coomans, R.G. Moolenbeek en E. Wils. Helaas werd deze publicatie, die in afleveringen in Basteria verscheen, voortijdig in 1985 gestaakt onder meer door negatieve reacties van leden in de in dat jaar gehouden enquête.

Het 50-jarig bestaan van de NMV werd in 1984 gevierd in Teyler's Museum te Haarlem. Bij deze gelegenheid bood de jubileumcommissie het bestuur een voorzittershamer aan. Als jubileumuitgaven verschenen het laatste deel van de Fossielenatlas en een publicatie over de mollusken van Algeciras. Wegens zijn 50-jarig

lidmaatschap van de vereniging en zijn grote verdiensten op financieel gebied kreeg A.W. Lacourt een erepenning. Deze onderscheiding werd ook uitgereikt aan de directeurs van de musea te Leiden en Amsterdam. In een zaal van de Vrije Universiteit had C. Karnekamp een schelpententoonstelling uit het bezit van de leden georganiseerd, die veel belangstelling trok. Na afloop van deze geslaagde bijeenkomst werd door de leden van het bestuur en van de Jubileumcommissie het glas geheven op het welzijn van de vereniging. In hetzelfde jaar verscheen ook de eerste inventaris van het verenigingsarchief.

In 1987 werden er statuten gemaakt voor de Stichting tot BEhartiging van de belangen van de MALacologie in Nederland, thans bekend als het STIBEMAN-fonds. Dit fonds heeft ten doel de uitoefening van de malacologische wetenschap in Nederland te bevorderen en tracht zijn doel te verwezenlijken door het verstrekken van stimuleringsbijdragen en alle overige aan het doel der stichting bevorderlijke wettige middelen. Het vermogen wordt verkregen uit donaties, subsidies en schenkingen. Zo worden de opbrengsten van de jaarlijkse veilingen tijdens vergaderingen aan dit fonds geschonken. Twee jaar later werd een oproep gedaan om te komen tot een heruitgave en revisie van de Fossielenatlas, die echter niet goed van de grond kwam. Onlangs kwam mij ter ore, dat er een nieuwe poging zal worden gedaan. Ook verscheen er in 1989 een gedrukte catalogus van de bibliotheek.

Zo langzamerhand doet de computer zijn intrede, waardoor het schelpenonderzoek een nieuwe dimensie krijgt. Het is nu mogelijk hele verzamelingen te digitaliseren en uit te printen en ze later uit te splitsen op soort en vindplaats. In verband hiermede werd in 1993 een informatiedag gehouden over geautomatiseerd collectiebeheer.

In 1994 werd het 60-jarig bestaan herdacht met een symposium met schelpenbeurs in Artis te Amsterdam. Bij deze gelegenheid werd de Nederlandse naamlijst van de weekdieren (Mollusca) van Nederland en België aangeboden aan dr. H. Heestermans, hoofdredacteur van de 'dikke' Van Dale. Er werden erepenningen uitgereikt aan leden, die zich voor de vereniging verdienstelijk hadden gemaakt zoals dr. A.C. van Bruggen, L.J.M. Butot, dr. H.E. Coomans en D. Smits. Ook werd de uitslag bekend gemaakt van de logo-wedstrijd, die gewonnen werd door het logo van P. de Haan, voorstellende een huisjesslak, *Cepaea nemoralis*, boven het grondgebied van Nederland. In Basteria verscheen een bijzondere aflevering over de landslakken van Borneo, door dr. J.J. Vermeulen, met bijzonder fraaie tekeningen. Het jaar daarna versierde het nieuwe logo alle uitgaven van de NMV. Het tweedaagse symposium met schelpenbeurs was zo'n succes geworden, dat het bestuur besloot dit om de twee jaar te herhalen, maar dan in het Gymnasium Erasmianum te Rotterdam.

Twee jaar later krijgt men te maken met internet en de NMV krijgt een website. Ik moet eerlijk zeggen, dat dit een ontwikkeling betreft, die mij ver boven de pet gaat, maar dat zal wel aan mijn leeftijd liggen. Er ontstaat samenwerking met de stichting Biologia Maritima, die bekend staat om haar mooie tijdschrift Vita Marina met haar prachtige kleurenfoto's. Hopelijk heeft dat ook invloed op Basteria, waarin sinds 1993 kleurenfoto's slechts sporadisch voorkomen.

Het ledenbestand van de NMV beweegt zich thans tussen de 500 en 600 leden alsmede ruilabonnementen. Het is mij opgevallen, dat er vaak mensen zijn, die zich als lid opgeven en een paar jaar later weer afhaken. Het blijkt dan, dat men de vereniging te elitair en te wetenschappelijk vindt en Basteria te moeilijk. Basteria is steeds internationaler geworden door afnemend gebruik van de Nederlandse taal en toenemend gebruik van de Engelse taal. Het is dus zaak de gulden middenweg te vinden tussen het wetenschappelijke en het populaire.

Natuurlijk valt er over de vereniging veel meer te

vertellen. De geschiedenis tot en met 1984 is uitvoerig beschreven en geïllustreerd door ons erelid dr. J.G.J. Kuiper. De geschiedenis van 1984 tot heden moet nog geschreven worden. De bronnen hiervoor bevinden zich in het verenigingsarchief, waarvan ik de herinventarisatie het volgend jaar hoop aan te vangen. Dit was slechts een kort overzicht in vogelvlucht.

Ik dank u voor uw aandacht.

Literatuur

- KUIPER, J.G.J., 1952. Overzicht van particuliere Molluskencollecties in Nederland. — Corr.-blad Ned. Malac. Ver., No. 45: 391-408, No. 48: 436-437.
- KUIPER, J.G.J., 1984. Een halve eeuw Nederlandse Malacologische Vereniging. — Corr.-blad Ned. Malac. Ver., No. 220.
- NIEUWENHUIS, J.G.B., 1999. De werkroep Rotterdam bestaat 50 jaar! — Corr.-blad Ned. Malac. Ver., No. 310: 112 - 114.

Adres van de auteur:
Bentincklaan 37a
3039 KG Rotterdam